

sprejema na referendumu. Če naj imajo delegati možnost odločiti na podlagi več možnih alternativnih rešitev, bi moralo to veljati prav tako tudi za odločanje na referendumu. Zato bi terjala uporaba referendumskega načina odločanja tudi čim bolj aktivno delovanje družbenopolitičnih organizacij in drugih subjektivnih sil pri pripravi referenduma, zlasti v fazi predhodne javne obravnave vprašanj, o katerih se odloča na referendumu.

ANA BARBIČ

Kaj znajo in kaj mislijo srednješolci o samoupravljanju s temelji marksizma ter kakšne so njihove vrednote?

Na ta in mnoga druga vprašanja, ki si jih o predmetu samoupravljanje s temelji marksizma (v nadaljevanju STM) ne zastavljajo le mladi in njihovi učitelji, temveč tudi tisti del slovenske javnosti, ki se opredeljuje za seznanjanje mladih ljudi s temelji marksizma in političnega sistema socialističnega samoupravljanja ali proti njemu, odgovarja pravkar končana raziskava.

Pobudo za raziskavo *Temelji marksizma: analiza vrednot in znanja** je dal Marksistični Center Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, ki koordinira izvajanje družboslovnih predmetov na nedružboslovnih fakultetah Ljubljanske univerze. Poznavanje znanja in vrednot mladih ljudi, ki se vpišejo na univerzo, je namreč tisti temelj, na katerem je treba graditi vzgojnoizobraževalne programe družboslovnih predmetov. Ker pa je študentska populacija nedvomno selekcionirana, se je raziskovalna skupina odločila, da preuči relevantne aktivnosti, znanja, stališča in vrednote na vzorcu populacije vseh srednješolcev 4. letnika srednjega usmerjanja izobraževanja. Na ta način je namreč možna primerjava učencev, ki nameravajo nadaljevati šolanje, s tistimi, ki se bodo zaposlili. Hkrati s tem tako izvedena raziskava dopušča posploševanje na celotno populacijo srednješolcev ter primerjavo rezultatov med posameznimi usmeritvami usmerjenega izobraževanja na srednji stopnji.

Predmet raziskave so bili torej dijaki četrtil letnikov srednjega usmerjenega izobraževanja v SR Sloveniji. Namensko izbran vzorec je ob upoštevanju usmeritve in prostorske razpršenosti šol zajel 15 šol oziroma šolskih centrov ter 7 usmeritev, v katerih je bilo anketiranih skupaj s

* V pripravi raziskave, njeni izvedbi in analizi podatkov je sodelovala številna skupina raziskovalcev in drugih strokovnjakov, med katerimi na tem mestu omenjam le nosilce posameznih tematskih področij, katerih delo predstavljam. Ti so: V. Antončič, M. Černjavič, M. Jogan, J. Justin, A. Kirn in M. Šetinc.

skupinskim anketiranjem konec marca in v začetku aprila 1985 675 učencev.

Rezultati. V tem poročilu prikazujemo le nekaj rezultatov štirih področij, vključenih v raziskovalni model. To so znanja iz STM, stališča do STM, družbenopolitične aktivnosti ter vrednote. V poročilu o raziskavi so posamezna področja podrobneje analizirana in opredeljene so tudi zveze med njimi in sicer na temelju podmene, da so znanja povezana s stališči do STM, z vrednotami pa tudi z družbenopolitično in delegatsko aktivnostjo učencev.

Znanja iz STM. Testi znanja 1., 2., ter 3. in 4. letnik usmerjenega izobraževanja na srednji stopnji so sestavljeni na podlagi učnih načrtov za posamezne letnike in ob upoštevanju ustreznih učbenikov. Izdelani so po enotni metodologiji, tako da je vsaka izbrana tema opredeljena z več trditvami. Učenec je moral za vsako od njih ugotoviti, ali je pravilna ali ne. Skupno število pravih odgovorov je rezultat, posebej prikazan za 3 skupine znanj: znanje 1. letnika, znanje 2. letnika, znanje 3. in 4. letnika. Seštevek dosežkov za posamezne letnike pa je učencev skupni rezultat.

Znanja	Možno število pravih odgovorov	Empirični min. – maks.	Empirična aritmetična sredina
ZNANJE 1	73	14 – 70	52,1
ZNANJE 2	94	8 – 81	57,9
ZNANJE 3, 4	159	14 – 122	87,5
ZNANJE SKUPAJ	326	45 – 267	197,5

Sodeč po aritmetični sredini doseženih točk učenci četrtil letnikov usmerjenega izobraževanja najbolj obvladajo snov 1. letnika, slabše snov 2., najslabše pa snov 3. in 4. letnika. Ker je bilo anketiranje izvedeno konec marca oziroma v aprilu 1985, ne moremo mimo dejstva, da dela učne snovi za 4. letnik na večini šol še niso obravnavali. To je bilo očitno tudi iz vprašalnikov, v katerih se učenci do zadnjih snovi sploh niso opredeljevali, ker jih enostavno niso poznali.

Ob ugotovitvah, da je aritmetično poprečje za znanje v 1. letniku nad 71 odstotki možnega števila doseženih točk, za znanje v drugem nad 61 odstotki ter za znanje v tretjem in četrtem nad 55 odstotki možnih pravih odgovorov, ugotavljamo, da učenci prve generacije usmerjenega izobraževanja dobro obvladajo snov, ki jim je bila posredovana v štirih letih šolanja na srednji stopnji. Aritmetična sredina, dosežena na vseh treh testih znanja, je med 60 odstotki možnih pravih odgovorov.

Ali na podlagi aritmetičnih sredin lahko govorimo tudi o tem, da so bili uporabljeni testi znanja prelahki ali morda celo pretežki? Da bi vsaj deloma osvetlili odgovor na to vprašanje, si oglejmo podatke o minimalnem in maksimalnem številu doseženih točk pri posameznih testih znanja:

Znanja	minimum	maksimum	Možno število točk
ZNANJE 1	(14) 19,2%	(70) 95,9%	(73)
ZNANJE 2	(8) 8,5%	(81) 86%	(94)
ZNANJE 3, 4	(14) 8,8%	(122) 76,7%	(159)
ZNANJE SKUPAJ	(45) 13,7	(267) 81,1	(326)

Podatki o empiričnem minimalnem in maksimalnem številu doseženih točk navajajo k ugotovitvi, da so bili testi znanja prej težki kot lahki, kar potrjujejo tudi podatki o tem, da so dosežki na posameznih testih premo-sorazmerni s šolskim uspehom v preteklem letu: čim višji šolski uspeh so imeli, tem višje rezultate so učenci dosegli na treh testih znanja.

Stališča do STM. Domnevamo, da ugled, ki ga ima predmet STM pri učencu, predstavlja njegov celovit odnos do predmeta. Mesto, ki so ga četrtošolci pripisali STM med štirinajstimi predmeti SVIO, pa hkrati

Razvrstitev predmetov SVIO po ugledu glede na aritmetično sredino

Predmeti SVIO	Rang	Aritmetična sredina	Varianca	σ
– slovenski jezik in književnost	1	5,135	14,482	3,806
– matematika	2	5,263	16,682	4,087
– tuji jezik	3	5,615	16,833	4,103
– biologija	4	6,688	11,944	3,456
– zgodovina	5	6,762	11,779	3,432
– fizika	6	7,265	17,335	4,164
– telesna vzgoja	7	7,307	16,049	4,006
– kemija	8	7,358	14,591	3,820
– geografija	9	7,452	10,860	3,296
– samoupravljanje s temelji marks.	10	8,183	12,502	3,536
– umetnostna vzgoja	11	8,880	15,550	3,943
– obramba in zaščita	12	9,441	12,713	3,565
– zdravstvena vzgoja	13	9,465	14,153	3,762
– osnove tehnike in proizvodnje	14	9,606	15,164	3,894

omogoča neposredno primerjavo tega predmeta z drugimi predmeti splošne vzgojnoizobraževalne osnove.

Če predmete razvrstimo na podlagi dosežene aritmetične sredine, temelječe na posameznih rangih, ki so jim jih pripisali posamezni učenci, ugotovimo, da STM skupaj z geografijo pada v 3 kvartil, torej pred predmete četrtega kvartila (umetnostna vzgoja, obramba in zaščita, zdravstvena vzgoja ter osnove tehnike in proizvodnje).

Sklepamo, da si je STM zagotovil razmeroma visok ugled predvsem zaradi prizadevanj posameznih učiteljev, da bi predmet napravili čimbolj zanimiv in življenjski. Kljub temu, da si večina učencev nič ne prizadeva (21%) ali da si zelo malo (66%) prizadevajo, da bi zagotovili zanimivost in življenjskost tega predmeta, pa je kar 63,5% anketiranih najvišje ocenilo prizadevnost učitelja.

Družbenopolitična in samoupravljalna aktivnost. Samo 10% anketiranih učencev je izjavilo, da niso člani ZSMS, kar polovica (55,2%) pa se jih je opredelilo za neaktivne člane, ki ne hodijo niti na sestanke OO ZSMS. Velika večina učencev se tudi ne udeležuje mladinskih delovnih brigad, ene od pomembnih aktivnosti mladinske organizacije. Tri četrtine (76,2%) anketiranih se še niso udeležili MDB in si tega tudi ne želijo. V MDB še ni bilo, pa si želi iti 13,8% srednješolcev, 6,5% se je MBD že udeležilo, pa si tega ne želijo več, le 3,5% pa je takšnih učencev, ki se se MDB že udeležili in si tega še želijo.

Precej učencev je vključenih v samoupravna in delegatska telesa v šoli in zunaj nje. Dobra četrtina (26,6%) anketiranih so člani organov razredne skupnosti, petina (20,2%) organov oddelčnih skupnosti, 7,2% je članov organov šolskih skupnosti, 3% učencev pa so člani sveta šole. Ker gre za organe, ki jih mora imeti vsak razred, oddelek in šola, podatki ne potrebujejo posebnega komentarja. Mnogo več kot podatki o članstvu povedo podatki o motivih, zaradi katerih učenci so funkcionarji ali delegati ali bi to želeli biti:

– ker se na ta način lažje zavzemam za interese mladih	49,6
– ker na ta način znanje iz šole uporabljam v praksi	35,4
– ker želim samoupravljalni	32,8
– zaradi boljših možnosti za vpis v nadaljnje šolanje ali pri iskanju zaposlitve	15,3
– zaradi boljše ocene pri nekaterih predmetih	2,6
– zaradi večjega ugleda med sošolci in vrstniki	1,2
– zaradi večjega ugleda pri učiteljih	0,9

N(665).

Ozke osebne koristi navaja izredno malo učencev, predvsem tisti, ki so bili v poletju pri STM ocenjeni z dvojko, morda trojko. Nasprotno pa se učenci z višjimi ocenami – boljšim znanjem STM – odločajo pretežno za družbene motive. Ker je ocena iz STM verjetno v visoki korelaciji z

ocenami iz drugih predmetov, lahko govorimo o motivih slabših in boljših učencev za funkcionsko in delegatsko aktivnost.

Vrednote. Triindvajset vrednot je bilo izbranih na podlagi izsledkov opravljenih empiričnih raziskav v svetu in pri nas ob skupni presoji skupine strokovnjakov – raziskovalcev, pritegnjenih v raziskavo. Vsak učenec je vrednote iz spiska rangiral tako, da je izbral najprej vrednoto, ki je zanj najbolj pomembna, in ji je pripisal najvišje možno mesto (23). Za njo je izbral tisto, ki mu je najmanj pomembna, in ji pripisal najnižje mesto (1). Nato je od preostalih vrednot spet izbral najbolj in najmanj pomembna ter jima pripisal drugo najvišjo in drugo najnižjo vrednost. Postopek je nadaljeval, dokler ni razvrstil vseh 23 vrednot iz spiska.

Na podlagi aritmetičnih sredin vseh vrednosti, ki so jim učenci pripisali posameznim vrednotam, smo le-te razvrstili od vrednote, ki je dosegla najvišje mesto, do tiste, ki se je znašla na 23. mestu.

Vrednote	Rang	Aritmetična sredina	Kvartil
– svoboda	1	18,02	
– življenje	2	17,62	
– zdravje	3	17,31	
– ljubezen	4	16,87	I.
– mir	5	16,49	
– tovarištvo	6	15,39	
– iskrenost	7	15,38	
– znanje	8	13,75	
– pomoč sočloveku	9	13,64	
– delo	10	13,42	II.
– enakost	11	12,54	
– družina	12	12,44	
– ustvarjanje	13	11,90	
– narava	14	11,77	III.
– sodelovanje z drugimi	15	10,96	
– pripadnost narodu	16	8,81	
– zabava	17	8,17	
– samoupravljanje	18	7,61	
– nagrajevanje po delu	19	7,43	IV.
– denar	20	6,82	
– socializem	21	6,75	
– vera	22	6,42	
– premoženje	23	5,85	

Vrednote v prvem kvartilu kažejo na to, da mladi ljudje najbolj cenijo temeljne vrednote življenja, odnose med ljudmi in odnose v svetu.

Nasprotno pa so jim najmanj pomembne vrednote, ki so bodisi izjemno individualistične (denar, premoženje, zabava) ali pa so to vrednote samoupravne socialistične družbe (samoupravljanje, nagrajevanje po delu, socializem), ki smo jih s tem, da jih ne spoštujemo, razvrednotili. Posledice na mladi generaciji, ki očitno ne verjame v socializem, kakršnega imamo, so tu! V tej skupini je spodbudno le nizko mesto pripadnosti narodu kot vrednoti, saj opozarja na to, da med mladimi najbrž ni niti želje niti potrebe po nacionalističnem obnašanju.

Uporabnost rezultatov raziskave. Uporabna metodologija in število anketiranih učencev 7 usmeritev usmerjenega izobraževanja na srednji stopnji jamčita reprezentativno vrednost podatkov, zbranih o aktivnostih, vrednotah, stališčih in znanju, ki so si ga učenci pridobili v štirih letih pri predmetu STM. To pa z drugimi besedami pomeni, da lahko napravimo konec ugibanju o potrebnosti in uspešnosti STM, saj o tem lahko sklepamo na temelju konkretnih podatkov o konkretnih učencih. Hkrati pa podatki opozarjajo na pomanjkljivosti poučevanja tega predmeta tako glede metod kot glede učnega gradiva in pričakovanega znanja.

Podatki raziskave dajejo tudi podlago za oblikovanje programov družboslovnih predmetov (filozofije, politične ekonomije, sociologije, politologije) na univerzi, saj omogočajo ločevanje podatkov o aktivnosti, vrednotah, stališčih in znanju, pač glede na to, kaj nameravajo anketirani učenci delati po končani srednji šoli.

Javna predstavitev rezultatov raziskave v organizaciji Marksističnega centra ljubljanske univerze, predvidena za marec ali april 1986, pa bo ponudila priložnost za javno razpravo ne le o raziskavi, temveč tudi o predmetu STM nasploh.

MIRO KOČJAN

»Demokratska alternativa« v notranji in zunanji razsežnosti

17. kongres KP Italije je bil v obdobju priprav in pred samim začetkom v znamenju številnih neznank, končal pa se je presenetljivo enotno. Ta kongres je bil drugačen od prejšnjih predvsem zato, ker je korenito opustil nekatera klasična gledanja in pristope ter se je pogumno spustil v soočenje z novo svetovno stvarnostjo, ki jo zaznamuje tehnološka revolucija.

Na kongresu so se v bistvu lotili binoma tehnološki razvoj – nov profil delavca, ki ga porajajo novejšje evolucijske sile. O novem delavcu – ne več v modrih kombinezonih, pač pa v belih haljah –, o čemer je bilo dosti govora že na pokrajinskih kongresih partije, je bilo nemalo poudarkov tudi na kongresu v Firencah.